

Назар Середюк

Національний університет «Острозька академія», Україна

ПРОГРАМА «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО» – ПОГЛИБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ З ЄС

Nazar Serediuk

National University «Ostroh Academy», Ukraine

THE EASTERN PARTNERSHIP PROGRAM FOR DEEPENING OF INTERNATIONAL COOPERATION WITH THE EU

Given the consolidation in the Constitution of Ukraine of a foreign policy course aimed at the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, the basic principles of bilateral cooperation and the changes in the system of public administration and civil society in Ukraine need to be considered further.

The article compares the main provisions of the Partnership and Cooperation Agreement and the initiatives of the European Union "Eastern Partnership" as the main acts of bilateral cooperation. The shortcomings of the pre-agreement and the reasons for launching the new initiative are outlined, the key international thematic platforms within the initiative identified, which contributed to the deepening of relations between Ukraine and the EU. The paper analyzed the state of implementation of the Eastern Partnership and its consequences for the political and socio-economic sphere of Ukraine and outlined the prospects for further development of relations with the EU.

Keywords: European Union, Ukraine, international cooperation, political institutions, initiative, Eastern Partnership, association.

Постановка проблеми.

Зміна керівництва держави після обрання Президента України та депутатів Верховної ради України в 2019 році, внесла корективи до зовнішньої політики України. Відбувається перехід від жорсткого протистояння з Російською Федерацією до застосування положень політичного ідеалізму. Як і в 2013 році, Російська Федерація намагається посилити геополітичний тиск з метою зміни зовнішньополітичного курсу України, направлено на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, шляхом зриву виконання двосторонніх зобов'язань в рамках ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство». Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розгляду основних засад двосторонньої співпраці України з Європейським Союзом через призму системних змін в системі державного управління, економічного розвитку та формування громадянського суспільства в Україні, системного аналізу проведених реформ сектору цивільної безпеки та шляхів поглиблення співпраці у трансприкордонному співробітництві, галузевих напрямках, визначенні основних практичних важелів позитивних змін в рамках ініціативи «Східне партнерство» та необхідних кроків для підвищення ефективності подальшої роботи міжнародних партнерів під час її безпосередньої реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розгляд питань щодо формування співпраці та інтеграції України з Європейським Союзом, його ролі у реформі системи державного управління та розвитку економіки, правового регулювання двосторонніх відносин, набуло пріоритетності у політико-правових дослідженнях. Ґрунтовними є праці українських та іноземних науковців: Луць Л.А.¹, Грінченко О.О.², Манжола В.А.³,

¹ Луць, Л.А. (2003). *Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти)*. Київ: ІДП ім. В.М. Корецького НАН України.

² Грінченко, О. (2012). Європейська політика сусідства як підґрунтя для співробітництва Європейського Союзу з Україною. *Європейське право*, 2-4, 208-214. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2012_2-4_20>.

³ Манжола, В.А., Муравйов, В.І., Філіпенко, А.С., Сапсай, А.П., Манжола, В.В. (2007). *Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи*. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка.

Бабін Б.В.¹, Муравйов В.І.², З. Бжезінський³, М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох⁴ та інших. У свою чергу питанням реформування системи забезпечення безпеки, прав і свобод громадян, та іншим аспектам ініціативи «Східне партнерство» приділяли увагу науковці: Сидорук Т.В.⁵, Льницька У.В.⁶, Палагнюк Ю.В.⁷, Брень Ю.В.⁸, А. Паул⁹ та інші.

Мета статті – комплексне дослідження змісту, форм і методів двосторонньої співпраці України з Європейським Союзом, порівняння основних положень «Угоди про Партнерство та Співробітництво» та ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство», як основних актів двосторонньої співпраці. Визначення недоліків та причини впровадження нової ініціативи, ключових міжнародних тематичних платформ в рамках ініціативи, які сприяли поглибленню взаємовідносин України та ЄС. Проведення аналізу стану реалізації «Східного партнерства» та його наслідків для політичної та соціально-економічної сфери України, визначення перспективи подальшого розвитку відносин з ЄС.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Підписання 14 червня 1994 року Україною «Угоди про Партнерство та Співробітництво» (УПС) з Європейським союзом (чинна з 01 березня 1998 р., після ратифікації її усіма країнами-членами ЄС) заклало основи співпраці та розпочало реалізацію системи реформування громадянського суспільства в Україні. Окрім підвищення рівня зростання української економіки, ЄС прагнув досягнути дотримання демократичних принципів під час реалізації державної політики, включаючи захист прав людини, верховенство права, вільне волевиявлення на виборах та інші аспекти громадянського суспільства¹⁰.

Важливою у рамках УПС стала підготовка та внесення у 2004 році змін до законодавства України, направлених на його адаптацію до положень права ЄС в пріоритетних напрямках співробітництва¹¹. Це дало можливість для покращення взаємовідносин з Європейським Союзом та розробки програми «Європейської політики сусідства» (ЄПС)¹². Але важкий економічний стан та високий рівень корупції на початковому етапі, не давав Україні у повній мірі використати додаткові можливості надані УПС. Упродовж 1998-2008 років в Україні були реалізовані лише окремі аспекти УПС, направлені на стабілізацію роботи інститутів демократії, дотримання прав людини та національних меншин, розвиток ринкової економіки.

Також виконання вимог ЄС в рамках реалізації УПС та ЄПС не передбачало чітких перспектив щодо асоційованого членства з подальшим вступом до ЄС, що викликало незадоволення у країн-претендентів. Як наслідок, невизначеність зовнішньої політики ЄС щодо розширення кількості країн-учасниць впливало на відповідну зміну зовнішньополітичного курсу України,

¹ Бабін, Б. (2009). Міжнародно-правове значення програм Європейського Союзу в контексті вітчизняних євроінтеграційних процесів. *Порівняльно-правові дослідження*, 1, 42-47.

² Муравйов, В., Мушак, Н. (2013). Гармонізація внутрішнього права асоційованих країн із правом Європейського Союзу. *Віче*, 17. <<http://www.viche.info/journal/3842>>.

³ Бжезінський, З. (2006). *Україна у геостратегічному контексті*. Київ. Вид. дім «Києво-Могилянська академія». <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3158>>.

⁴ Яхтенфукс, М., Колер-Кох, Б. (2007). *Європейська інтеграція*. Київ. Вид. дім «Києво-Могилянська академія».

⁵ Сидорук, Т.В. (2012). *Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства*. Львів: ПАІС.

⁶ Льницька, У. (2014). Східне партнерство як вимір Європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 26, 113-120.

⁷ Палагнюк, Ю. (2014). Зміст та перспективи політики Східного партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2, 13-20. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4>.

⁸ Брень, Ю. Гулай, В. (2012). Місце та перспективи України в політиці «Східного партнерства». *Панорама політологічних студій*, 8, 81-87.

⁹ Paul, A. Kobzar, S. (2017). Eastern Partnership summit and Ukraine's 'return to Europe' at times of uncertainty. *The Archive of European Integration. The University of Pittsburgh University Library System*. <http://aei.pitt.edu/92730/1/pub_8086_eapsummitandukraine.pdf>.

¹⁰ *Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 46, 415.

¹¹ *Закон про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу 2004* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 29, 367.

¹² The European Union's European Neighbourhood Policy. *European Council*. <<https://www.euneighbours.eu/en/policy>>.

сприяло поглиблення співпраці з Російською Федерацією.

Враховуючи зазначені фактори, лідери країн ЄС повинні були запропонувати нові перспективи для пострадянських країн, щоб не втратити геополітичний вплив на останніх та не допустити вступу Республік України, Вірменії та Молдови до «Євразійського економічного співтовариства» на чолі з Російською Федерацією, які перебували у статусі спостерігачів.

Новим етапом розвитку та поглиблення відносин стала ініціатива Європейського Союзу «Східне партнерство»¹. Старт ініціативи був наданий шляхом підписання Президентом України Віктором Ющенком 07 травня 2009 року «Спільної заяви Саміту Східного партнерства» у м. Прага Республіки Чехія².

Окрім України, участь у ініціативі взяли Республіки Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та 28 держав – членів Європейського Союзу³. Нормативно-правова база «Східного партнерства» ґрунтувалася на існуючих двосторонніх договорах та доповнювала їх. Задекларованою метою «Східного партнерства» стало створення відповідних умов для економічної інтеграції та політичної асоціації з Європейським Союзом, шляхом проведення країнами-партнерами політичних і соціально-економічних реформ, а також взяття спільних зобов'язань щодо забезпечення стабільності, безпеки і добробуту на європейському континенті.

Загальні положення ініціативи «Східного партнерства» були схожі до «Угоди про Партнерство та Співробітництво» Європейського Союзу щодо проведення реформ в економіці, посиленні ролі демократичних інститутів та розвитку громадянського суспільства. Разом з тим, «Східне партнерство» передбачало реальну можливість асоційованого членства країн в ЄС та підписання угод про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), що надало б можливість для зменшення соціально-економічної нерівності, додаткового імпульсу для економічного, соціального та регіонального розвитку країн-партнерів.

Незважаючи на перепони з боку Республіки Білорусь, 03 травня 2011 року в Європейському парламенті було засновано Парламентську асамблею країн-учасниць «Східного партнерства» та Євросоюзу (EURONEST). Парламентська асамблея ЄВРОНЕСТ сприяла практичній реалізації положень ініціативи «Східного партнерства» у форматі 6 (країн-партнерів) плюс 1 (ЄС) та консолідації зусиль на чотирьох тематичних платформах:

1. фундаментальні цінності: демократія, верховенство права, повага до прав та свободи людини, ринкова економіка, належне державне управління;
2. подальша економічна інтеграція до ЄС через реформи у соціально-економічній сфері та дотримання законів, стандартів ЄС, з метою утворення мережі поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі;
3. спільна енергетична політика направлена на енергетичну незалежність Східноєвропейських партнерів;
4. прискорення взаємодії між громадянами Європейського Союзу та Східноєвропейських партнерів, сприяння культурній взаємодії, підтримка освіти, наукових досліджень, розвитку інформаційного та медіа суспільства⁴.

Також ініціативою «Східного партнерства» започатковано проведення Самітів за участю глав держав, урядів держав-членів ЄС та країн-партнерів, які проводяться раз на два роки. Зустрічі 07 травня 2009 р. у м. Прага та 29-30 вересня 2011 р. у м. Варшава показали готовність держав до імплементації положень та принципів «Східного партнерства», надали змогу провести якісні консультації щодо політичних, економічних та соціальних реформ.

Як наслідок, у період до саміту у м. Вільнюс 28-29 листопада 2013 р., були прискорені процеси політичної асоціації та економічної інтеграції, що по завершенню відповідних переговорів дало змогу парафувати Угоди про асоціацію, включно із ПВЗВТ, між ЄС та Молдовою і ЄС та Грузією, а також залучити останніх до участі в Спільній політиці безпеки і оборони ЄС.

¹ The European Union's European Neighbours east. *European Council*. <<https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/ukraine>>.

² Спільна заява Саміту «Східного партнерства» 2009. *Україна – Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991-2009)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_437>.

³ Східне партнерство. *Урядовий портал органів виконавчої влади України*. <<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>>.

⁴ Установчий акт Парламентської Асамблеї ЄВРОНЕСТ. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a42>.

Разом з тим, Вільнюський саміт став кризовим для України. Під політичним та економічним тиском Російської Федерації, яка мала на меті втягнути Україну в Митний союз Республік Білорусі, Казахстану і Російської Федерації, з подальшим входженням до Євразійського економічного співтовариства, Уряд України напередодні саміту, 21 листопада 2013 року, оприлюднив рішення щодо призупинення процесу підготовки до укладання, а під час самого саміту Президент України Янукович відмовився від підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом, підготовка якої здійснювалася з 1998 року¹.

«Революція Гідності» та зміна керівництва держави, підтвердила прагнення українського народу до європейського вибору та повернула зовнішньополітичний курс України до Європейського Союзу. Основні зусилля були покладені на виконання вимог ініціативи «Східного партнерства», наслідком чого стало підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, включно із ПВЗВТ².

Під час саміту у м. Рига, який проходив 21-22 травня 2015 року, та у м. Брюссель 24-25 листопада 2017 року було поставлено до виконання низку завдань для України, направлених на глибшу секторальну інтеграцію з ЄС у рамках Угоди про Асоціацію.

Враховуючи процес виходу Британії з ЄС, вибори до Європейського парламенту в травні 2020 року, та зміну складу Європейської комісії та Європейської ради, наступний саміт «Східного партнерства» перенесений на 2020 рік. Заплановано, що Глави держав, урядів держав-членів ЄС та країн "Східного партнерства" продовжать дію ініціативи «Східного партнерства» на період після 2020 року.

Іншим практичним засобом реалізації ініціативи «Східного партнерства» є засідання міністрів закордонних справ країн ЄС і країн-партнерів, які проводяться раз на рік в м. Брюссель. Під засідань надається оцінка досягнутого прогресу, відбувається політичне схвалення основних цілей та робочих програм діяльності багатосторонніх тематичних платформ, обговорюється перспективи подальшого розвитку відносин. Також проводиться неформальний діалог на рівні галузевих міністрів країн-партнерів та Комісарів ЄС з питань багатостороннього секторального співробітництва та загального розвитку ініціативи.

Крім цього, з 2014 року в рамках програми «Спільної політики безпеки та оборони ЄС»³, в Україні розпочала роботу Консультативна місія Європейського союзу (КМЄС)⁴, яка активно сприяє концептуальному та практичному реформуванню сектору цивільної безпеки України. Також спеціалісти КМЄС залучаються для підвищенні ефективності реалізації антикорупційної політики, управління міграційними процесами, підтримки реформ у сфері юстиції та державного управління.

Економічна складова реалізації ініціативи проводиться шляхом надання Україні макроекономічної допомоги країнами-учасниками ЄС у рамках двосторонніх відносин, а також через грантові організації ЄС та відповідні міжнародні інструменти – кредитні програми Європейського інвестиційного банку⁵ та Європейського банку реконструкції та розвитку⁶.

Крім цього, ЄС закликала міжнародні фінансової організації сприяти країнам-партнерам у процесі реформ і модернізації, а також у визначенні прийнятних інвестиційних проектів, що надало можливість для України покращити співпрацю з Міжнародним валютним фондом та залучити рекордні 11 млрд. спеціальних прав запозичень (SDR)⁷.

Поглиблення співпраці України з ЄС також відбувається у ході програм транскордонної співпраці, які є ключовими у підтримці ЄС країн-партнерів, та включають в себе ініціативу

¹ Карабань, С., Якунов, Є. (2015). Революція Гідності. Згадаймо головне. <<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2122489-revolucia-gidnosti-zgadajmo-golovne.html>>.

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011>.

³ *European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World 2003.* <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/78367.pdf>>.

⁴ Закон про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом щодо статусу Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні) 2015 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 13, 88.

⁵ *Європейський інвестиційний банк в Україні.* <<https://iceg.com.ua/european-investment-bank-in-ukraine/>>.

⁶ *The European Bank for Reconstruction and Development and Ukraine.* <<https://www.ebrd.com/ukraine.html>>.

⁷ *МВФ і Україна: історія позик і відносин.* <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-48335639>>.

«Європейського інструменту сусідства»¹ та Програми Територіального співробітництва країн «Східного партнерства»². Їхній механізм спрямований на вирішення місцевих проблем економічно-технічного розвитку, будівництво об'єктів інфраструктури, розширення співробітництва у сфері культури та туризму, покращення сфери соціального обслуговування. Загальний обсяг допомоги Європейського Союзу на 2018-2020 роки становить близько 500 млн. євро. Для реалізації вказаних програм в Україні впроваджено національну систему управління та контролю, яка повинна забезпечити ефективне використання грантових коштів ЄС у рамках фінансування проектів прикордонного співробітництва, спрямованих на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України³.

Також населення країн «Східного партнерства» має можливість брати участь у грантових програмах ЄС, спрямованих на розвиток підприємництва та стимулювання інноваційного розвитку. Основними ефективними програмами Європейського Союзу є:

1. «Horizon-2020» – програма направлена на фінансування досліджень та інноваційних розробок, бюджет 80 млрд. євро. на 2014-2020 роки⁴.

2. «Cosme» – програма з бюджетом 2,3 млрд євро, спрямована на створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

3. «Креативна Європа» – спрямована на підтримку культури та креативного сектору, європейського кінематографу, систем літературного перекладу, бюджет на 2014-2020 роки складає 1,46 млрд. євро.

4. «Еразмус+» – програма із бюджетом 14,7 млрд.євро на 2014-2020 роки, яка підтримує проекти професійної підготовки молоді в галузі освіти та спорту, передбачає співпрацю між вищими навчальними закладами країн-партнерів.

5. «Програми ЄС в галузі охорони здоров'я» (третья на період 2014-2020) – основний інструмент Європейської комісії для реалізації стратегії ЄС в області охорони здоров'я. Фінансування здійснюється за рахунок грантів ЄС та інших громадських, неурядових або приватних організацій, в тому числі міжнародних організацій з питань охорони здоров'я.

6. «Механізм європейського об'єднання» – програма підтримує розвиток трансєвропейської мережі та інфраструктури в транспортній, телекомунікаційній та енергетичній сферах, бюджет складає 30,4 млрд. євро.

7. «LIFE» – є фінансовим інструментом ЄС з підтримки охорони природи і кліматичних проектів, захисту навколишнього середовища на всій території ЄС, бюджет програми на 2014-2020 роки – 3,4 млрд. євро.

8. «Програма справедливості» – сприяє подальшому розвитку європейської сфери правосуддя на основі взаємного визнання і взаємної довіри, зокрема шляхом сприяння судовій співпраці в цивільних і кримінальних справах, бюджет програми на 2014-2020 роки складає 378 млн. євро.

9. «Програма прав, рівності та громадянства» – захищає права і свободи, які люди мають відповідно до законодавства ЄС, бюджет на 2014-2020 роки складає 439,5 млн. євро⁵.

Неофіційним форматом ініціативи стали національні Форуми громадянського суспільства «Східного партнерства», які організуються для залучення громадськості, експертів, неурядових організацій, та сприяють їхньому діалогу з органами державної влади. У рамках національного Форуму понад 150 громадських організацій України отримують фінансову підтримку від Європейської Комісії.

¹ Regulation (EU) 232/2014 of the European Parliament and of the Council. Establishing a European Neighbourhood Instrument. <[https://www.pbu2020.eu/files/uploads/pages_en/Programme%20documents/Regulation%20\(EU\)%20No%20232-2014%20establishing%20a%20ENI.pdf](https://www.pbu2020.eu/files/uploads/pages_en/Programme%20documents/Regulation%20(EU)%20No%20232-2014%20establishing%20a%20ENI.pdf)>.

² Стратегія Програм територіального співробітництва країн Східного партнерства. http://www.eaptc.eu/struct_file.php?id=84.

³ Постанова про запровадження національної системи управління та контролю за виконанням спільних операційних програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014 – 2020 2018 (Кабінет Міністрів України). Урядовий портал. <<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zaprovdzhennya-nacionalnoyi-sistemi-upravlinnya-ta-kontrolyu-za-vikonannya-spilnih-operacijnih-program-prikordonnogo-spivrobotnictva-yevropejskogo-instrumentu-susidstva-20142020>>.

⁴ Funding, Tenders with the European Commission. Official website of the European Union. <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders_en>.

⁵ Перелік програм та фінансових інструментів ЄС, відкритих для України. Миколаївська обласна державна адміністрація. <http://www.mk.gov.ua/store/files/announce_1499425690.pdf>.

Реалізації ініціативи «Східного партнерства» надала можливість поглибити міжнародну співпрацю України з ЄС, а також безпосередню співпрацю з країнами ЄС в рамках двосторонніх договорів. Основним досягненням в рамках політики «Східного партнерства» стало укладення Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, значною частиною якої є положення про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС. Виконання вказаних положень покращило економічний розвиток і якість життя громадян України.

Зокрема, за 10 років реалізації ініціативи «Східного партнерства», ЄС надав допомогу у зростанні малого та середнього бізнесу, залученню інвестицій, створенню робочих місць та торговельних можливостей; покращено транспортні зв'язки та інфраструктуру, підвищено енергетичну ефективність, включаючи відновлювані джерела енергетики задля зменшення викидів парникових газів. ЄС став найбільшим торговельним партнером України (понад 42% експортованих товарів країни), що стало можливим через відкриття лояльного доступу українським підприємцям до внутрішнього ринку ЄС. Залучені колосальні інвестиції ЄС у розвиток науки, покращення рівня освіти, проведення студентських обмінів, що також сприяло розширенню полікультурного взаєморозуміння, толерантності, дотримання фундаментальних цінностей ЄС. Проведено реформу сектору цивільної безпеки та державних інститутів, вжито комплекс заходів із забезпечення верховенства права та боротьби з корупцією. Лібералізація візового режиму у червні 2017 року надала можливість для географічного розширення контактів українців із європейською спільнотою у різних сферах діяльності. За підтримки ЄС проведена загальнодержавна програма децентралізації, яка надала можливість покращити фінансування та рівень життя місцевих громад¹.

Після військової агресії Російської Федерації на сході України, Європейський Союз підтримав Україну на міжнародній арені, виділив фінансову допомогу для забезпечення стабільності та безпеки у регіоні, та безпосередню гуманітарну допомогу мешканцям окупованих територій України.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Європейський вибір відкриває нові перспективи співробітництва України з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

З метою недопущення призупинення інтеграційних процесів, Верховній раді України та Кабінету міністрів України необхідно розробити та привести у відповідність до правових норм країн Європейського Союзу нормативно-правові акти, які регулюють галузеві відносини, вживати невідкладних заходів з метою вчасного виконання вимог європейських партнерів щодо проведення реформ, а також забезпечити розвиток об'єктів інфраструктури в рамках транскордонного співробітництва «Європейського інструменту сусідства».

Президенту України необхідно забезпечити прозоре та ефективне використання фінансової допомоги ЄС у ході реалізації цільових програм розвитку, а також призначити координатора роботи міністерств і відомств з КМЄС.

Подальшого дослідження потребують напрямки зовнішньої політики України на 2020-2030 роки із розробкою стратегії дій щодо зміцнення зовнішньополітичних зв'язків на двосторонній основі з метою досягнення повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, а також позбавлення від геополітичного впливу Російської Федерації.

References:

1. Lucz, L.A. (2003). *Yevropejski mizhderzhavni pravovi systemy ta problemy integraciyi z nymy pravovoyi systemy Ukrayiny (teoretychni aspekty)* [European interstate legal systems and problems of integration with them of the legal system of Ukraine (theoretical aspects)]. Kyiv: IDP im. V.M. Koreczkogo NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
2. Grinenko, O. (2012). *Yevropejska polityka susidstva yak pidgruntya dlya spivrobitnyctva Yevropejskogo Soyuzu z Ukrayinoyu* [European Neighborhood Policy as a basis for European Union cooperation with Ukraine]. *Yevropejske pravo* [European law], no. 2-4, 208-214. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2012_2-4_20>. [in Ukrainian].
3. Manzhola, V.A., Muravjov, V.I., Filipenko, A.S., Sapsaj, A.P., Manzhola, V.V. (2007). *Integraciya Ukrayiny v yevropejski pravovi, politychni ta ekonomichni systemy* [Integration of Ukraine into European legal, political and economic systems]. Kyiv: KNU im. T. Shevchenka. [in Ukrainian].

¹ Загальна інформація щодо Східного партнерства. *Міністерство інфраструктури України*. <<https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>>.

4. Babin, B. (2009). Mizhnarodno-pravove znachennya program Yevropejskogo Soyuzu v konteksti vitchyznyanyx yevrointegracijnyx procesiv [International legal significance of European Union programs in the context of domestic European integration processes]. *Porivnyalno-pravovi doslidzhennya* [Comparative Legal Studies], no. 1, 42-47. [in Ukrainian].
5. Muravjov, V., Mushak, N. (2013). Garmonizaciya vnutrishnogo prava asocijovanyx krainin iz pravom Yevropejskogo Soyuzu [Harmonization of the associated countries' internal law with that of the European Union]. *Viche* [Viche], no. 17. <<http://www.viche.info/journal/3842>>. [in Ukrainian].
6. Bzhezinskiy, Z. (2006). *Ukrayina u geostrategichnomu konteksti* [Ukraine in a geostrategic context]. Kyiv: Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy". <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3158>>. [in Ukrainian].
7. Yaxtenfuks, M., Kolyer-Kox, B. (2007). *Yevropejska integraciya* [European integration]. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Sydoruk, T.V. (2012). *Polityka susidstva Yevropejskogo Soyuzu u Sxidnij Yevropi: model integraciji bez chlenstva* [The European Union's Neighborhood Policy in Eastern Europe: a model of integration without membership]. Lviv: PAIS. [in Ukrainian].
9. Ilnyczka, U. (2014). Sxidne partnerstvo yak vymir Yevropejskoyi polityky susidstva ta dialogoviy riven spivrobotnyctva Ukrainy z YeS [Eastern Partnership as a Dimension of the European Neighborhood Policy and Dialogue Level of Ukraine-EU Cooperation]. *Ukrayinska nacionalna ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku* [The Ukrainian National Idea: Realities and Prospects for Development], no. 26, 113-120. [in Ukrainian].
10. Palagnyuk, Yu. (2014). Zmist ta perspektyvy polityky Shidnogo partnerstva yak zovnishnopolitychnoyi iniciatyvy YeS shhodo Ukrainy [The content and prospects of the Eastern Partnership policy as an EU foreign policy initiative for Ukraine.]. *Derzhavne upravlinnya ta misceve samovryaduvannya* [Public administration and local self-government], no. 2, 13-20. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4>. [in Ukrainian].
11. Bren, Yu., Gulaj, V. (2012). Misce ta perspektyvy Ukrainy v polityci «Shidnogo partnerstva» [The place and prospects of Ukraine in the Eastern Partnership policy]. *Panorama politologichnyh studij* [Panorama of political science studies], no. 8, 81-87. [in Ukrainian].
12. Paul, A. Kobzar, S. (2017). Eastern Partnership summit and Ukraine's 'return to Europe' at times of uncertainty. *The Archive of European Integration. The University of Pittsburgh University Library System*. <http://aei.pitt.edu/92730/1/pub_8086_eapsummitandukraine.pdf>. [in English].
13. *Ugoda pro partnerstvo i spivrobotnyctvo mizh Ukrainoyu i Yevropejskymy Spivtovarystvamy ta yix derzhavamy-chlenamy 1994* [Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Communities and their Member States] (Verxovna rada Ukrainy) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 46, 415. [in Ukrainian].
14. *Zakon pro Zagalnodержавnu programu adaptaciji zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropejskogo Soyuzu» 2004* [The Law of Ukraine «On the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union»] (Verxovna rada Ukrainy) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 29, 367. [in Ukrainian].
15. The European Union's European Neighbourhood Policy. *European Council*. <<https://www.euneighbours.eu/en/policy>>.
16. The European Union's European Neighbours east. *European Council*. <<https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/ukraine>>.
17. Spilna zayava Samitu «Sxidnogo partnerstva» [Joint Statement of the Eastern Partnership Summit] 2009. *Ukrayina – Yevropejskyi Soyuz: zibrannya mizhnarodnyh dogovoriv ta inshyh dokumentiv (1991-2009)* [Ukraine -The European Union: Collection of International Treaties and Other Documents (1991-2009)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_437>. [in Ukrainian].
18. Sxidne partnerstvo [Eastern Partnership]. *Uryadovyi portal organiv vykonavchoyi vlady Ukrainy* [Government Portal of the Executive Bodies of Ukraine]. <<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>>.
19. *Ustanovchyi akt Parlamentskoyi Asambleyi YeVRONEST* [The constituent act of the Euronest Parliamentary Assembly]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a42>. [in Ukrainian].
20. Karaban, S., Yakunov, Ye. (2015). Revolyuciya Gidnosti. Zgadajmo golovne [The Dignity Revolution. Let's remember the main thing]. <<https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2122489-revolucia-gidnosti-zgadajmo-golovne.html>>. [in Ukrainian].
21. *Ugoda pro asociaciyu mizh Ukrainoyu, z odniyei storony, ta Yevropeiskym Soyuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoyi energiyi i yixnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony* [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. *The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011>. [in Ukrainian].
22. European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World, 2003. <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/78367.pdf>>.
23. *Zakon pro ratyfikaciyu Ugody mizh Ukrainoyu ta Yevropeiskym Soyuzom shhodo statusu Konsultatynoyi misiyyi Yevropejskogo Soyuzu z reformuvannya sektoru cyvilnoyi bezpeky Ukrainy (KMYeS v Ukraini) 2015* [Law of Ukraine «On ratification of the Agreement between Ukraine and the European Union on the status

- of the European Union Advisory Mission on Civil Sector Reform (EUAM in Ukraine)»] (Verhovna Rada Ukrainy) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 13, 88. [in Ukrainian].
24. *Yevropejskyi investytsijnyi bank v Ukraini* [European Investment Bank in Ukraine]. <<https://iceg.com.ua/european-investment-bank-in-ukraine/>>. [in Ukrainian].
25. The European Bank for Reconstruction and Development and Ukraine. <<https://www.ebrd.com/ukraine.html>>. [in English].
26. *MVF i Ukrainya: istoriya pozyk i vidnosyn* [The IMF and Ukraine: A History of Loans and Relationships]. <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-48335639>>. [in Ukrainian].
27. Regulation (EU) 232/2014 of the European Parliament and of the Council. Establishing a European Neighbourhood Instrument. <[https://www.pbu2020.eu/files/uploads/pages_en/Programme%20documents/Regulation%20\(EU\)%20No%20232-2014%20establishing%20a%20ENI.pdf](https://www.pbu2020.eu/files/uploads/pages_en/Programme%20documents/Regulation%20(EU)%20No%20232-2014%20establishing%20a%20ENI.pdf)>.
28. *Strategiya Program terytorialnogo spivrobitnyctva krayin Sxidnogo partnerstva* [Eastern Partnership Territorial Cooperation Programs Strategy]. <http://www.eaptc.eu/struct_file.php?id=84>. [in Ukrainian].
29. *Postanova pro zaprovadzhennya nacionalnoi systemy upravlinnya ta kontrolyu za vykonannyam spilnyx operacijnyx program prykordonnogo spivrobitnyctva Yevropejskogo instrumentu susidstva 2014—2020 2018* [Resolution "On the implementation of the national system of management and control over the implementation of the joint operational programs of the European Neighborhood Instrument Border Cooperation 2014-2020"] (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Cabinet of Ministers of Ukraine]. *Uryadovi portal organiv vykonavchoyi vlady Ukrainy* [Government Portal of the Executive Bodies of Ukraine]. <<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zaprovadzhennya-nacionalnoyi-sistemi-upravlinnya-ta-kontrolyu-za-vikonannyam-spilnih-operacijnih-program-prikordonnogo-spivrobitnyctva-yevropejskogo-instrumentu-susidstva-20142020>>. [in Ukrainian].
30. Funding, Tenders with the European Commission. (An official website of the European Union). <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders_en>. [in English].
31. Perelik program ta finansovyx instrumentiv YeS, vidkrytyx dlya Ukrainy [List of EU programs and financial instruments open to Ukraine]. *Mykolayivska oblasna derzhavna administraciya* [Mykolaiv Regional State Administration]. <http://www.mk.gov.ua/store/files/announce_1499425690.pdf>.
32. Zagalna informaciya shhodo Sxidnogo partnerstva [General information on the Eastern Partnership.] *Ministerstvo infrastruktury Ukrainy* [Ministry of Infrastructure of Ukraine]. <<https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>>. [in Ukrainian].